

ААІ АДОААІ І В ²І ААНӨӨӨ²ЕІ ЕО І І АЕЕЕАІ НОАЕ ДАА²І І О

Досліджено сутність та особливості генерування інвестиційного потенціалу регіону. Висвітлено основні принципи політики регіонального вирівнювання. Проаналізовано чинники, що впливають на формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.

The essence and features of the generation of investment potential of region. The basic principles of regional policy alignment. Analyzed the factors that influence the formation of favorable investment climate in the region.

Однією з визначальних умов сталого розвитку і функціонування регіону як системи взаємозалежних і взаємопов'язаних факторів соціальної, економічної та екологічної життєдіяльності є формування інвестиційних можливостей регіону. Саме генерування інвестиційних ресурсів регіону виступає одним із пріоритетних напрямів покращення інвестиційного клімату та забезпечення ефективних умов всебічного розвитку регіону.

З огляду на це актуальним є дослідження відтворення такого важливого індикатора стабільного розвитку, як інвестиційний потенціал регіону. Дослідження має базуватися на аналізі й оцінюванні обсягів інвестування в регіони України, а також висвітленні пріоритетних напрямів покращення інвестиційного середовища в слаборозвинених областях.

Необхідно наголосити, що широке коло загальних і специфічних проблем реалізації інвестиційного потенціалу та пов'язаних із ними питань формування сприятливої інвестиційної політики регіону є об'єктом постійних наукових досліджень та численних теоретико-методичних розробок. Вагомий внесок у дослідження проблем активізації міжнародного співробітництва в напрямку залучення інвестицій в регіональному аспекті зробили вітчизняні науковці: М. В. Жук [1], О. О. Кахович [2], О. К. Малютін [3], Т. В. Мацибора [4], О. В. Носова [5], М. Д. Оприсок [6], О. І. Продіус [7] та ін. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, залишається багато невирішених проблем теорії та практики регіональної інвестиційної політики, спрямованої на формування інвестиційного потенціалу.

Метою статті є визначення чинників формування інвестиційних можливостей розвитку регіону, обґрунтування доцільності реалізації заходів щодо поліпшення інвестиційної ситуації в слаборозвинених регіонах.

В сучасних умовах розвитку економічних реформ вагоме значення має механізм інвестиційного забезпечення господарського комплексу регіонів України. Саме генерування інвестиційних ресурсів регіону виступає одним із найперспективніших напрямів підвищення соціально-економічного стану в окремому регіоні і державі загалом. Генерування інвестиційних можливостей регіону являє собою комплекс заходів, спрямованих на формування ефективного інвестиційного потенціалу регіону з метою покращення рівня реальних показників розвитку певної адміністративно-територіальної структури. Процес формування інвестиційного потенціалу регіону має враховувати якомога більше чинників, зокрема макроекономічні показники, насиченість території факторами виробництва, споживчий попит населення тощо. Важливо врахувати той факт, що інвестиційний потенціал регіону є дуже взаємопов'язаною економічною категорією і може складатися з обґрунтованого комбінування системи потенціалів: природно-ресурсного, трудового, споживчого, виробничого, інфраструктурного, інноваційного, фінансового, інституційного тощо.

Останнім часом в Україні можливості нарощування інвестиційного потенціалу регіональної економіки використовувались не на всю потужність. Це пояснюється впливом таких негативних чинників: низькою дієздатністю банківсько-кредитної системи, її фактичною неспроможністю акумулювати достатньо високий інвестиційний потенціал населення, відсутністю розвиненої мережі інституційних інвесторів

(пенсійних фондів і страхових компаній); неефективним і безсистемним використанням амортизаційних фондів; низьким рівнем капіталізації прибутків підприємств і відсутністю економічних (податкових) стимулів його зростання; спрямуванням інвестиційного потенціалу, сформованого в процесі приватизації, переважно для бюджетного споживання; відсутністю необхідної системи страхування інвестиційних ризиків, нерозвиненістю фондового ринку та іпотечних відносин [2].

Інвестиційна політика в країні має чіткі регіональні відмінності, характеризується значною диференціацією щодо обсягів і динаміки інвестування. Статистичні показники за останні роки свідчать про те, що в південно-східних і центральних областях обсяги інвестиційного капіталу значно перевищують обсяги інвестицій в господарство західних і північних регіонів. Одним із головних недоліків формування і реалізації ефективної регіональної політики є недосконалість нормативно-правової бази, відсутність застосування договірних засад для визначення спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у стимулюванні регіонального розвитку, а також обмеження можливостей органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади щодо розвитку міжрегіонального співробітництва.

Варто зазначити, що інвестиційний потенціал регіонів характеризується високою неоднорідністю, тому інвестиційний аналіз необхідно проводити виходячи з можливостей і потреб розвитку кожного регіону України. Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій за географічним принципом дає змогу сформулювати п'ять інвестиційних регіонів: Західний інвестиційний регіон, Північний інвестиційний регіон, Східний інвестиційний регіон, Центральний інвестиційний регіон та Південний інвестиційний регіон. Такий регіональний поділ надає можливість інвесторам розширити галузеве спрямування інвестиційних потоків. Що стосується генерування інвестиційного потенціалу регіону, то збільшуються варіанти комбінування необхідних ресурсів для досягнення соціально-економічного ефекту.

За даними Державного комітету статистики України [8], кожен інвестиційний регіон складається з областей, в яких спостерігаються тенденції сприятливого інвестиційного клімату, а також із областей з низьким рівнем інвестиційного розвитку (табл. 1).

Така ситуація пояснюється неможливістю міжрегіонального перерозподілу ресурсів з метою підтримання проблемних регіонів, оскільки в державі спостерігається дефіцит відповідних ресурсів. Проблема може бути значно спростована внаслідок створення чітко сформованої концепції політики регіонального вирівнювання, формування сприятливого інвестиційного клімату регіону, а також достатнього нагромадження необхідними ресурсами інвестиційного потенціалу регіону.

Концепція сучасної політики регіонального вирівнювання має спиратися на такі принципи: послаблення регіональної диференціації на основі економічного зростання і розвитку всіх регіонів з покладанням на власні ресурси; вироблення державою оптимального компромісу між підтримкою слаборозвинутих регіонів і створенням умов для розвитку інших регіонів (розвинутих); надання державної підтримки не тільки депресивним територіям, а й високорозвинутих; забезпечення в перспективі соціальних стандартів якості життя в регіонах через механізм міжрегіонального перерозподілу ресурсів; допомога відсталим регіонам на основі критерію економічної ефективності з дотриманням принципів соціальної справедливості; пріоритет перспективних національних і регіональних інтересів над поточними; зменшення соціальної і економічної регіональної асиметрії за допомогою національного законодавства та адміністративно-правового регулювання.

Опираючись на досвід економічно розвинутих країн світу, необхідно зазначити, що запровадження дієвих механізмів регіонального вирівнювання є пріоритетним напрямом державної регіональної політики. Насамперед це стосується децентралізації влади і передачі частини виконавчих функцій регіональним органам управління, відповідних змін у бюджетній і фінансовій політиці тощо [1].

Процес формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні має враховувати низку факторів: імідж регіону, його платоспроможність та конкурентоспроможність, наявність специфічних ресурсів, особливості економічної політики регіону, рівень довіри інвесторів, механізми запобігання фінансовим ризикам тощо. Сутність інвестиційного клімату регіону варто розглядати як сукупність економічних, юридичних, політичних, географічних та соціальних умов регулювання інвестиційної діяльності, які безпосередньо визначають ступінь ризику, обсяги і темпи залучення інвестицій у регіон з метою їх ефективного використання. Проте на шляху формування сприятливого інвестиційного середовища в регіоні постає чимало актуальних проблем, вирішення яких має стати одним із першочергових завдань провадження інвестиційної політики на мікро- та макрорівнях.

Рейтинг інвестиційних регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій*

Область	Кількість підприємств	Обсяги інвестицій		
		01.01.2007 р.	01.01.2008 р.	01.01.2009 р.
		у % до загального підсумку	у % до загального підсумку	у % до загального підсумку
Західний інвестиційний регіон				
Львівська	1273	2,4	2,6	2,6
Івано-Франківська	422	0,9	1,3	1,3
Волинська	247	1,3	1,3	1,1
Закарпатська	847	1,4	1,2	1,0
Рівненська	180	0,5	0,8	0,8
Чернівецька	244	0,2	0,2	0,2
Тернопільська	155	0,3	0,2	0,2
Всього	3368	7,0	7,6	7,2
Північний інвестиційний регіон				
Київська	7905	30,3	36,5	40,9
Житомирська	342	0,6	0,6	0,5
Сумська	170	0,7	0,6	0,3
Чернігівська	95	0,4	0,3	0,3
Всього	8512	32,0	38,0	42,0
Східний інвестиційний регіон				
Донецька	567	4,0	4,6	4,2
Харківська	762	4,8	4,3	4,5
Луганська	156	1,3	1,0	0,9
Всього	1485	10,1	9,9	9,6
Центральний інвестиційний регіон				
Дніпропетровська	1018	11,0	9,9	7,5
Полтавська	343	1,5	1,2	1,4
Черкаська	263	0,6	0,6	0,5
Вінницька	175	0,4	0,5	0,5
Хмельницька	147	0,5	0,4	0,4
Кіровоградська	100	0,2	0,2	0,2
Всього	2046	14,2	12,8	10,5
Південний інвестиційний регіон				
Одеська	923	3,3	3,0	2,8
Запорізька	392	2,9	2,6	2,3
АР Крим	757	3,3	3	2,2
Херсонська	212	0,5	0,5	0,5
Миколаївська	192	0,5	0,5	0,4
Всього	2476	10,5	9,6	8,2
Нерозподілені за регіонами інвестиції		26,2	22,1	22,5
Всього по Україні	17887	100,0	100,0	100,0

*За даними Держкомстату України [8].

Збільшенню обсягів інвестицій у регіони заважають наявність адміністративних аспектів регулювання інвестиційної діяльності, недосконала законодавча база, політична нестабільність та низький рівень захищеності інвесторів. Послаблюють потенційні можливості створення сприятливих інвестиційних умов господарювання чинники, що стосуються відсутності прозорості в регіональній банківській системі, великі екологічні проблеми, непередбачуваність податкової політики, відсутність процедури страхування регіональних інвестиційних ризиків, а також слабка судова система [3].

Завданнями державної політики щодо поліпшення регіонального інвестиційного клімату в довгостроковій перспективі мають стати: вироблення загальних критеріїв і показників оцінки під час проведення рейтингів регіонів, що сприятиме об'єктивному аналізу економічних процесів; розроблення

регіональних програм стимулювання приватних вітчизняних та іноземних інвестицій на базі виявлених у регіонах потреб і можливостей з урахуванням місцевих умов і накопиченого досвіду в сфері інвестиційного співробітництва; законодавче закріплення надання в пріоритетних для регіону сферах діяльності додаткових податкових і митних пільг інвесторам; підвищення якості освіти, як конкурентної переваги країни, при досягненні зростання віддачі від інвестицій у людський капітал; забезпечення прозорості прийняття інвестиційних проектів у сфері місцевого виробництва, сервісу, нерухомості й сільського господарства [5].

Варто зазначити, що велике значення для поліпшення інвестиційного клімату в регіоні має позитивне ставлення місцевих органів влади до потенційних інвесторів, надання їм підтримки у реалізації інвестиційної діяльності. До того ж, стимулюючу роль у процесі забезпечення інвестиційного позитивізму регіону може стати відсутність штучних адміністративних і бюрократичних бар'єрів на шляху реалізації інвестиційних проектів, створення позитивного іміджу регіону, а також забезпечення стабільності та передбачуваності на регіональній політичній арені.

Інвестиційний потенціал регіону є масштабною складовою інвестиційного клімату і являє собою сукупність наявних і таких, що можуть бути мобілізовані, основних джерел, засобів, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності й соціально-економічного прогресу на регіональному рівні.

Інвестиційний потенціал регіону формують такі індивідуальні потенціали.

Трудовий потенціал, який характеризується чисельністю зайнятого населення та рівнем його освіти і визначається часткою осіб із повною вищою освітою у загальній чисельності працюючих.

Споживчий потенціал, що пов'язаний з оцінкою купівельної спроможності населення. Він виявляє рівень споживчого попиту й визначається за обсягом реалізованих товарів і послуг на одну особу.

Виробничий потенціал, що є критерієм економічної потужності регіону. Визначається загальним обсягом виробництва продукції промисловості, сільського і лісового господарства, будівництва та наданих послуг.

Інфраструктурний потенціал (географічне розміщення регіону). В сучасних умовах його доцільно оцінювати через показник забезпеченості регіону засобами телефонного зв'язку, оскільки це є однією з найважливіших умов для розвитку більшості сучасних комутаційних систем (Інтернет, електронна пошта, факсимільний зв'язок), що значною мірою прискорює прийняття управлінських рішень, полегшує моніторинг господарської діяльності та ін.

Інноваційний потенціал (рівень розвитку науки і впровадження досягнень НТП у регіоні). Він є важливою складовою інвестиційного потенціалу, оскільки інвестиційна діяльність завжди тісно пов'язана з інноваційною. Інвестиції в інновації підвищують сприйняття людьми нових ідей, здатність і готовність підтримати та реалізувати нововведення в усіх сферах життя.

Фінансовий потенціал (податкова база і рентабельність підприємств регіону). Визначається часткою у загальному сальдо прибутків і збитків підприємств та організацій.

Інституційний потенціал відображає розвиток інфраструктури ринкової економіки і може бути оцінений кількістю банків та їхніх філій [4].

Ресурсно-сировинний потенціал визначає рівень забезпеченості регіону виробничими і сировинними ресурсами.

Регіональні інвестиційні ризики спричиняють імовірність неповної реалізації інвестиційного потенціалу регіону. Економісти визначають більше двох десятків видів ризиків, що тією чи іншою мірою впливають на інвестиційні процеси в регіоні. Їх об'єднують у такі групи: економічні, фінансові, політичні, соціальні, екологічні, кримінальні та законодавчі. Важливою складовою інвестиційного ризику є законодавство, оскільки воно впливає не тільки на ступінь інвестиційного ризику, а й регулює можливості інвестування в ті чи інші сфери і галузі, визначає порядок використання окремих факторів виробництва, тобто впливає на інвестиційний потенціал регіону [1].

Отже, на основі вищесказаного формується необхідність у висвітленні основних компонентів генерування інвестиційних потенціалів областей з низьким рівнем залучення капіталовкладень. Для прикладу можна розглянути ситуацію у Західному інвестиційному регіоні, де актуально приділити увагу розвитку інвестиційних реформ у Тернопільській і Чернівецькій областях, оскільки саме тут рівень інвестиційної привабливості має низькі показники. Отже, щоб підвищити ефективність

використання інвестиційного потенціалу Чернівецької області, необхідно зосередити економічно обґрунтовану політику області на розвитку машинобудування, легкої, хімічної, деревообробної та меблевої промисловості. Це пояснюється наявністю необхідних ресурсів та джерел для розвитку цих напрямків господарства області. На місцевому рівні доцільно зменшити податковий тиск на вкладення коштів у ці галузі розвитку і створити інвесторам умови для стабільного функціонування.

Для підвищення інвестиційної привабливості Тернопільської області доцільно здійснювати соціально-економічні та екологічні проекти, які будуть сприяти поліпшенню життя населення і зменшать вплив талановитого працездатного населення в інші країни та області. Зокрема, сьогодні в області необхідно запровадити низку заходів, які неодмінно сприятимуть її сталому економічному розвитку, а саме: будівництво заводу з перероблення сміття, ремонт доріг, газифікація сіл, модернізація міжнародного аеропорту в м. Тернопіль тощо [7]. Необхідно також удосконалювати Програму соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області, враховуючи причини кризової ситуації в кожному районі, місті, селі, поліпшити інвестиційний потенціал області, залучити засоби стимулювання його розвитку та ефективності використання [8]. Формуванню сприятливого інвестиційного клімату області будуть сприяти також законодавчо обґрунтовані дії посадових осіб з приводу модернізації: політики раціонального природокористування (запровадження маловідходних технологій, використання прогресивної техніки); податково-бюджетної політики (зниження окремих податкових ставок та надання податкових пільг перспективним інвесторам); соціально-економічної політики (проведення реформ у напрямку інформування учасників інвестиційних процесів про можливість настання певних ризиків); фінансово-кредитної політики (зменшення кредитних ставок для певних видів інвестиційної діяльності, запровадження механізму страхування капіталовкладень); політики зменшення рівня корупції в області та підвищення рівня довіри інвесторів (посилення контролю за чітким виконанням договорів, що стосуються певного виду діяльності); діяльності туристично-рекреаційного комплексу області тощо.

Отже, важливим завданням сучасної регіональної політики є обґрунтування пріоритетних напрямів соціально-економічного забезпечення інвестиційного потенціалу кожного регіону. Нестабільні та кризові явища в економіці регіонів України змушують шукати нові ресурси для забезпечення стабільного інвестиційного розвитку. З огляду на це головні зусилля мають бути спрямовані на створення необхідних умов для того, щоб всі регіони власними силами могли запроваджувати більшість необхідних структурних змін для підвищення власної інвестиційної привабливості.

Література

1. Жук М. В. *Регіональна економіка* / М. В. Жук. – К. : Академія, 2008. – 416 с.
2. Кахович О. О. *Система управління регіональною структурно-інвестиційною політикою* / О. О. Кахович // *Економіка та держава*. – 2010. – № 3. – С. 111–113.
3. Малютін О. К. *Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні* / О. К. Малютін // *Фінанси України*. – 2008. – № 11. – С. 64–72.
4. Мацибора Т. В. *Проблеми визначення та оцінки інвестиційного потенціалу регіону* / Т. В. Мацибора // *Економіка АПК*. – 2008. – № 9. – С. 62–65.
5. Носова О. В. *Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення* / О. В. Носова // *Стратегічні пріоритети*. – 2008. – № 16. – С. 59–65.
6. Оприсок М. Д. *Бюджетне фінансування розвитку Тернопільської області: від відомчих до проектних критеріїв виділення коштів* / М. Д. Оприсок // *Регіональна економіка*. – 2008. – № 1. – С. 50–57.
7. Продіус О. І. *Дослідження інвестиційної привабливості регіонів та шляхи їх підвищення* / О. І. Продіус // *Економіка та держава*. – 2010. – № 2. – С. 48–50.
8. *Статистична інформація [Електронний ресурс]* // *Державний комітет статистики України*. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.